

Yazılar:

GRAFİKERLER MESLEK KURULUŞU
Gazeteciler Sitesi, Hikaye Sokak 7/1, Esentepe 80300, İstanbul Tel. 174 15 80

Tasarım Ortaklıkları Neden Bozulur, Neden Bozulmaz?

Rose DeNeve

Print, Ocak/Şubat 1988

Çeviri: Işın Eliçin

Geçmişte ya da şimdilerde ikili mülkiyet ortaklığı yapan bazı kişiler, bu tip ortaklıkları yürüten ya da tamamen kopmasına neden olan kişisel ve örgütsel dinamikler hakkında içtenlikle konuşuyorlar.

Başlangıçta Smythe ve Aurelli Ortaklığı cennette kurulmuşa benziyordu. Smythe'nin birikimi çevre tasarımı ve grafik sistemleri üzerineydi. Aurelli ise pratik çözümler bulup sonuçlandırmakta ustaydı. Smythe'nin parlak ve cilalı görünümünün yanında, Aurelli taşkın mizacını ancak gardrobuyla gizleyebiliyordu. Dahası, iş içindeki rollerini de kişilikleri belirliyordu: Çekingen Smythe geri planda işleri yürütürken, Aurelli müşteri ziyaretlerine gidip sözleşmeleri yapıyordu. Zamanla hem kendi çevrelerinde hem de büyük iş çevrelerinde hatırı sayılır bir ün kazandılar. Birçok ödül alıp, sergiler açtılar. İşleri büyüyüp gelişti. Ancak bir gün herkesin, hatta kendilerinin bile şaşkın bakışları arasında Smythe ve Aurelli kapılarını kapattı, müşteri listelerini yırttı ve 16 yıllık ortaklıkları sona erdi. Dışarıdan görünenin tam aksine, Smythe ve Aurelli hem ortak olarak hem de ortaklıkları açısından uzun süreden beri sorunlar içindeydiler. Birbirlerinin çalışmalarını görüp de etkilendikleri Yale'de tanışmışlardı. Mezun olduklarında, birlikte çalışmak onlara çok doğal geldiğinden, New York grafik piyasasında, para için bir şans denemeye karar verdiler. Başlangıçta işleri zordu, uzun saatler durup dinlenmeden ayakta kalabilmek için çalıştılar. Önce prodüksiyon için iki kişi, sonra da bir başka grafiker daha aldılar. Derken; Aurelli, olası müşterilerle öğle yemeklerinde

daha fazla zaman harcadıkça, Smythe geride çizim masası başında ortağının yokluğuna içerler oldu. Buna karşın, Smythe'nin imzası daha çok çalışmada yer aldıkça, Aurelli, artistik kökenlerinden koptuğunu hissetmeye başladı.

Zaman içinde, firmada çalışanların sayısı 18'e ulaştı. Ortaklar yüklü krediler aldılar, çocuklarını kolejlere verdiler ve birbirleriyle konuşabilmek için ancak koridorlarda zaman bulabildiler. Aurelli gece yarısına dek kâğıtlar arasında boğuşurken, bir faaliyet raporunu bir iki günde hazırlayabildiği geçmiş günlere özlem duyuyordu. Smythe artık 6:20'yi çok ender yakalıyordu, ama onun için asıl yük gelecekteki daha büyük şeylerin belirtileriydi: Daha geniş ofisler, daha fazla insan ve mega-stüdyo. Sonunda Aurelli'nin ihmal edilmiş karısı boşanma ilamı çıkarttı ve Smythe ailesini iki saatlik uzaklıkta bir yerleşim bölgesine taşıdı. Artık geç kalmış tartışmalarla ya da az gelen ödünlerle düzeltmeye çalıştıkları özel ve mesleki yaşamları çoktan çatlaklar vermeye başlamıştı.

Smythe ve Aurelli elbette gerçekte var olan insanlar değil ama kurmaca ortaklıklarında karşılaştıkları sorunlar fazlasıyla gerçek. Nasıl oluyor da bu kadar az grafik tasarım ortaklığı ayakta kalabiliyor? Bu ayrılıkların sebebi ne? Kaçınılabılır mı? Ve ayakta kalmayı başarabilenlerin sırrı ne? Chermayeff & Geismar Associates'den Ivan Chermayeff'in dediği gibi, yardımlaşma ve verim gerektirdiğinden, tıpkı evlilik gibi iş ortaklıkları da kişiliklerin ve kaynakların birleştirilmesidir. "Yalnızca yaratım öncesinde değil, yol boyunca da birçok vazgeçilemez unsur önem kazanır" diye ekliyor Chermayeff. İş ortağı seçimi, yapılan işlerin karşılıklı beğenilmesinden daha karmaşık değildir. Richard Danne, Phil Gips'le 1964'teki iş ilişkilerinden şöyle bahsediyor: "İlk ortaklığımdan bu yana köklü değişimler oldu. Çok naivdik o zamanlar. Gerçi insanlar bugün hâlâ aynı sebeplerle birleşiyorlar. 'Harika çalışıyorsun, hadi gidip biraz eğlenelim!' İşte, neredeyse bu kadar naivdik."

Gips & Danne ortaklığı birkaç yıl sürmesine karşın, 20 yıl sürecek bir başka ortaklığa ilham kaynağı oldu. Bu firmanın bir sergisi için birlikte çalışan Roger Cook ve Don Shanosky, giderek artan uygunsuz çalışma koşullarından kaynaklanan bir istekle, birinci sınıf grafik çizimleri yapmak için güç birliği yaptılar. "Karşılaştığımız firmadaki deneyimimiz tamamen ayrı dünyalardaydı ve birlikteliğimizin iyi olabileceğine dair hiçbir gerçek belirti yoktu. Ama her ikimiz de iyi işler yapmayı çok istiyorduk ve gurur duyabileceğimiz büyük boyutlarda işlere giriştik" diye açıklıyor Shanosky.

Öğle yemeklerini birlikte yedikleri birkaç aylık süreden sonra, Cook ve Shanosky ortaklıkları için bir plan çıkardılar. Roger için Don, tertipli ve birlikte çalışmakta keyif alabileceği biri gibi gözüküyordu. Halihazırda üç çocuğu ve bankadan yüklü bir teminatı olan Don için de karar yerinde gözüküyordu. Bugün her iki grafiker de 20 yıllık birlikteliklerini mutlu ve umulmadık bir buluş olarak değerlendiriyorlar. Meslek yaygınlaşmaya başladığında, pazardan gelen baskıların da artmasıyla, ortaklık kurmak için gerekli temel daha da önem kazandı. Hem kişisel hem de profesyonel amaçlara çok dikkat etmek gerekiyor. Hangi ortağın neyle yükümlü olduğuna ve müşterileri sorumluluğunun nasıl paylaşılacağına dair bir yaklaşım mutlaka oluşturulmalı. Ego ve rekabet gibi potansiyel sorunlar en başından çözülmeli, kişilik farklılıkları ortaklığı destekleyecek biçimde dengelenmeli.

Bir ortaklığı kuran ya da bozan gerçekten de kişiliklerdir. Smythe ve Aurelli gibi, çoğu ortak kendi tamamlayanlarını zıt kişiliklerde ararlar. Estetik anlayışları tamamen aynı çizgide olan Cook ve Shanosky içinse denge şöyle kuruludur: Daha içine kapanık olan Shanosky firmanın gündelik artistik yaşamını gözetirken, girişimci ve açık sözlü Cook genellikle müşteri temsilciliği yapmaktadır.

Ivan Chermayeff ve Tom Geismar, tasarım ve iş dünyası sorumluluklarını, daha büyük işler almaya başladıklarında aralarına katılan iki genç ortakla paylaşıyorlar. Ortaklıklarını 30 yıldır canlı tutanın, oldukça farklı kişiliklerinin ortaya çıkardığı dinamik olduğunu söylemek mümkün. "Ağırbaşlı ve çok daha organize olan Tom'la karşılaştırıldığımızda ben, ortalıkta hoplayıp zıplayan, yanlış girişimlerde bulunup sonra öfkeyle üzerlerine atılan şizofrenik bir tavşan gibiyim. Bugün artık sağlama almış olarak, birbirimizin kişilikleriyle

yaşamayı öğrendik." diyor Chermayeff.

Chermayeff & Geismar Association, mimari bir birliktelikten sonra bilinçli modeliyle, belki de birçok diğer profesyonel ilişkiye örnek olmuştur. "Ortaklıklar meselelere farklı bakma yollarıdır. Zaman içinde değişime uğrasa da, hangi formda olursa olsun, ofisimizi daima ortaklık olarak düşündük. Bu legal olarak da böyle aslında. Ortaklıklar ortak çalışmalardan farklıdır." diyor Tom Geismar.

Kimi zaman tamamlayıcı gibi görünen kişilik özellikleri uzlaşmaz farklar hazırlar ve küçük ayrıntılar-ki bunlar dağınık bir çalışma alanı ya da bir Helvetica tercihin-den kaynaklanabilir -gelecek daha büyük güçlüklerin habercisi olabilir. Ortaklar ve işleri büyüyüp geliştiğinde, küçücük şeyler inanılmaz büyüklükte sorunlar haline dönüşebilir.

Richard Danne ve Bruce Blackburn'un, grafik tasarım çevrelerinde ideal olarak nitelendirilen ortaklıkları bozulduğunda en yakın dostları bile şaşkına döndü. Güç birliği yapmadan önce ev ödevlerini iyi yapmışlardı: sosyal yaşamlarında aynı çevrelerdeydiler, birçok ortak dostları vardı ve birbirlerinin çalışmalarına hayrandılar. Üstelik her ikisi için de zamanlama mükemmeldi. Blackburn, Chermayeff & Geismar'da çalışmıştı ve daha serbest daha özgün birşeyler yapmak istiyordu. Danne ise, Phil Gips'ten ayrıldığından bu yana yürüttüğü işi ni büyütme ihtiyacı içindeydi. Birliktelikleri 13 yıl sürmesine karşın Danne de Blackburn de tehlike sinyallerinin bir süreden beri var olduğu konusunda birleşiyorlar.

Ayrılıkların temelinde profesyonel stillerine dahi yansıyan kişilik farklılıkları yatıyordu. "Dick ve

ben dünyaya farklı bakıyoruz” diyor Blackburn ve şöyle devam ediyor, “Ben şansımı kullanmayı severim, her şeyin nerede olduğunu her an bilip, günde 24 saat yerimde çakılıp kalacak biri değilim. Dick böyle. Herşeyi çok düzenli ve belirlidir. Ayrıca kendine benzeyen, kendi gibi düşünen insanlarla çalışmayı sever. Benise değişik veriler yüklenmiş farklı insanlardan hoşlanırım. Bu sebeple garip bir kadro oluşturmuştuk.”

Grafik tasarımı işinde, ortakların değişik dünya görüşleri de yaklaşım farklılıklarına neden oluyor. “Dick tasarım konsültasyonunun sanatsal yanından çok sistematik yanıyla ilgiliydi. Projenin genel idari kontrolünü, hatta tüm kişisel kontrolünü sahiplenmek isterdi.” diye anlatıyor Blackburn. Danne’se şöyle gözlemliyor: “Bruce daha çok sistem kökenlidir. Bugünkü şirketimde büyük ölçekli programlar üretilmesine karşın, ben hâlâ anlık projelerle turnayı gözünden vurmak isterim. Bir şekilde eriyip birbirimizden çok şey öğrendik ama kökenlerimiz hiç değişmedi. Hem rakip olduk hem de herşeyi kendi başımıza yapıyorduk.”

Sonuçta farklı yaklaşımları ve yalnız çalışmakta ısrar etmeleri dönüşü olmayan bir noktaya getirdi onları. Ortaklardan biri büyük, karmaşık projelerden yanayken, diğeri daha kolay kontrol edebilmek için, projeleri de firmayı da küçük tutmak istiyordu. “Böylece herkes kendi yoluna gitti” diyor Blackburn.

Danne ve Blackburn’ün kopuş sebepleri belirtilmesine karşın hazırlayıcı başka baskılar da var gibi. Her ikisinin de özel yaşamlarında bir türlü ofisten uzak tutmayı başaramadıkları sorunları vardı. Yapılan harcamalar, alınan sorumluluklar ve hangi ortağın gelire daha fazla katkıda bulunduğu ilişkin karışıklıklar vardı. Üstelik tüm bunların üstesinden gelmek için gerekli iletişim kopmuştu.

“İletişim ortaklıklarının anahtarıdır ama çoğunda bulunmaz. Sonlara doğru bizde de kesinlikle yoktu. Olduğu durumlardaysa genellikle başkaları aracılığıyla sağlanırdı. Ortaklar birbirlerinin çalışmaları konusunda çok hassas olabilirler, çıkıp da dosdoğru ‘Çok kötü, götür bunu buradan.’ diyemeyeceklerdir. Ama iş buralara dek varır. Yaratıcı olmak demek son derece duyarlı olmak ve başkalarının duyarlılığını tanımak demektir. Hiç kimse bir diğeri incitmek istemez. Ve böylece küçük ayrılıklar büyük sorunlara dönüşebilir.” diyor Danne.

Cook ve Shanosky 21 yıl boyunca hemen hemen her gün öyle yemeklerinde biraraya gelerek ileti-

şim kopukluğundan kaçındılar. Şöyle anlatıyor Cook: “Elbette yemeğe çıkacak başka birini bulamadığımızdan değil. Birçok zamanımız birlikte geçti ve hiç sıkılmadık. Açıklaması güç ama yoğun bir güven var aramızda.” Chermayeff & Geismar’da güven bir anahtardı. Dört ortağın ofisi de, aralarında ilişkiyi kolaylaştırması için aynı sıraya dizilmişti. “Güven derken dürüstlikle sınırlı olandan sözetmiyorum. Farklı ya da ortak konularda anlayış ve takdiri içine alan, biraz da farklılıklara saygı duyulan geniş anlamıyla güveni kastediyorum. Eğer Tom birşey için ‘bu iyi değil’ derse, onun, benim, ya da birlikte yapmış olduğumuz bir şey olsun, isterse sinemada gösterilen bir film olsun bilirim ki iyi değildir. Bakmama bile gerek yoktur.” Anlamsız kavgaları, rekâbeti, egoyu kesen işte böylesi bir güvendir Chermayeff’e göre.

Cook ve Shanosky ego sorusunun yanıtını ortaklıklarının en başında aradılar. Birbirlerine verdikleri iyi işler başarma sözünden başka, asla hesapları ayırmama konusunda da anlaştılar. Ne Cook hesabı, ne Shanosky hesabı, yalnız Cook ve Shanosky hesabı tutulacaktı. Elbette meslek yaşamları boyunca birçok kez aynı proje üzerinden birbirlerine zıt düştüler. “Birbirimizi her zaman iş birliği içinde düşündük. Yaptıklarımıza karşı da çıksak tepki de duysak daima hâlâ birlikte oluşumuz bununla açıklanabilir. Hesaplarını ayırıp, ayrı ayrı kredi alan ortaklar gördüm. Gerçek erozyon oralardadır. Biz en başından, birey olarak değil, iyi çalışan bir şirket olarak tanınmaya karar verdik. Çalışmalarımız öyle birbirine uygundu ki tek bir kimliğe büründük.” diye anlatıyor Shanosky.

Dışadönük kişiliğinin zamanla onu daha parlak spotlar altına taşıdığı ortağı hakkında, hiç de kötü niyetler taşımıyor Shanosky: “İsteseydim bunun için üzülmeysi seçebilirdim ama firmamızın iyiliği için yaptıklarımızdan biri bu. Yıldızımın parlamasını isteseydim kendimi daha farkedilir kılmaya çalışıp ya da koşulları insanların beni farkedebilecekleri şekilde değiştirdim. Ama önemli değil. Benim kişiliğime uygun değil ve gerçekte olmadığım gibi biri olmayacağım.”

Yine de biraz rekâbet kaçınılmaz görünüyor. Şimdiki firması Gips & Balkind & Associates, bu konuda üçüncü deneyimi olan Phil Gips şöyle söylüyor: “Eğer grafikerler biraz iyiye herbirinin kendince egosu ve kişiliği olacaktır. Rekâbetten kaçınmanın tek yolu herbirinin işini, son sözü söyleyebilecekleri farklı müşterileri olacak

şekilde ayırmaktır. Çatışmaları asla grafiker grafiker dolaşıp halletmeyeceksiniz. Her zaman hükmedecek daha güçlü biri olacaktır.”

Bir grubun diğerinden daha eşit görüldüğü ya da birinin payına düşenden daha fazla ağırlığa sahip olduğu ortaklıklar için Chermayeff uyarıda bulunur: “Değerin ne olduğu konusunda bazılarının kafası oldukça karışık. Bunun mutlaka dolar olması gerekli değil. Kimileri ikna etmekte, olmuş bitmiş bir şey hakkında konuşmakta ustadırlar, ama başına oturup kendi kendilerine yapmaları gerektiğinde işi kıvıramazlar. Hiçbir şeyin gerçek değeri ölçülemez ve dolarla, sentlerle ölçülen hiçbir şey üzerinde konuşmaya değmez. Önemli olan bir işle uğraşmanın temel hedefe olan katkısıdır.” Bununla beraber dolarlar ve sentler ortaklıkları iş yapar kılar ve bu konudaki beceriksizlikler en uygun birliktelikleri bile mahveder. Bunun için, son zamanlarda daha çok ortaklık, bünyelerine, başlıca katkısı iş yapmadaki becerileri olan ortaklar dahil ediyorlar. İş dünyasını iyi bilen bir ortağa sahip olmak, okullarda pek verilmeyen cinsten bir kıvraklığı sağlayabileceği gibi, iki yaratıcı tipin arasında oluşabilecek sorunların da büyük ölçüde önüne geçer.

Phil Gips, daha önceki her iki ortaklığı da başkalarıyla olmasına karşın Aubrey Balkind’le 15 yıllık ortaklıklarının olabileceği en iyisi olduğunda ısrarlı. Çünkü sorumluluklarının sınırları çok net: “Ben tasarımları yaparım; o işadamıdır. Genellikle her konuda görüşürüz ama iş buralara dek gelirse; son söz, yaratıcılık alanında benim, iş alanında onundur.” diyor Gips. Aile yaşamına düşkün olan Gips için bu düzenleme her akşam ortağı geç saatlere dek kalsa da 5:30 trenine yetişmesini sağlıyor. “Bu işe gözlerimiz açık girdik ve ikimiz de neler olur biliyorduk.” diye ekliyor Gips. Chermayeff & Geismar, iş sorumluluklarını birbirleriyle ve firmanın diğer elemanlarıyla paylaşarak başarılı olmuşlardı. Bugün kendi işini kurmuş olan Danne mükemmel düzenlemeler konusunda Gips gibi düşünüyor: “İyi eleman seçimi için yetenekli, tercihan deneyimli ama mutlaka iş konusunda bütünleyici olabilecek kişiler aranmalıdır. Bugün eğer ortaklardan biri işadamı olma özelliği taşımıyorsa, bu durum mutlaka ortaklığın ilk zamanlarında incelenmelidir.”

“Birisi parayı idare etmek ve iş dünyasında tutunabilmek için bilgili olmalıdır. Aksi takdirde ne kadar yetenekli olursanız olun, iş dünyasının dışında kalırsınız.” di-

yor Danne ve ekliyor: “Ayrılıkların büyük çoğunluğu evliliklerde bile aşkın bitmesi ya da sadakatsizlik diye düşünülse de, ekonomik faktörler yüzündendir. Başka işlerde de zaten böyledir. Büyük ölçüde yaratıcılık faktörünün en önemli motivasyon olduğu bu işte ise iddiaya girerim ki tüm ayrılıkların %75’i para yüzündendir.”

Para her şey demek değildir ve tasarım ortaklığına niyet edecek herkes, para da aralarında olmak üzere birkaç konuda çok iyi düşünmelidir:

PARA: Bir ya da birden fazla ortak paranın idaresi ve işlerin planlanması konusunda usta mı? Ortakların mali hedefleri birbirine yakın mı? Burada grafik tasarımı yaparacak elde edilecek kariyerin çok az kişiyi zengin ettiğini akıldan tutmakta yarar vardır.

EGOLAR: Ortakların kişilikleri birbirine ne kadar benziyor? Farklılıklar birbirlerini tamamlayacak gibi mi? Bu farklar ortakların gündelik yaşamlarını nasıl etkileyecek? Zamanla düzelebilecek mi, yoksa uzlaşmazlıklar artacak mı?

İLGİ NOKTASI: Firma genel amaçlı mı olacak yoksa belli işlerde özelleşecek mi? Herbir ortak ne tür işler yapmaktan hoşlanıyor? İş tercihleri ortakların getireceği gelirden farklılıklar yaratıyor mu? Bu sorun olacak mı? ROLLER: Ortaklardan biri full-time çalışmıyorsa, diğeri ‘dışlanan adam’ olmak ister mi? Ya da içlerinden biri geri planda kalmaya katlanabilir mi?

ÖZEL YAŞAMLAR: Her iki ortak da bekâr mı? Aileleri, kollejlere girmesi gereken çocukları var mı? Nerede yaşamak istiyorlar? Şehir içinde mi, dışında mı! Eğer iş yükü ailelerine istedikleri kadar zaman ayırmalarına engel olursa neler hissederler?

REKABET: Eleştiri kabul edebiliyorlar mı? Ya da birbirlerinden eleştiri alabiliyorlar mı? Ortaklarının kendilerinden daha fazla sergiye katılmasını kabullenebilirler mi? Ya da giderek daha fazla parçayla katılmalarını?

BUYÜME: Firmanın ne büyüklükte olmasını istiyorlar? Kaç yılda? Büyümeyi nasıl planlayacaklar?

YAPI: Firmanın yasal yapısı ne olacak? Ortaklık mı, şirket mi? Her bir ortağın hükümet düzenlemeleri, vergiler ve müşteriler tarafından görünümü olarak avantajları neler olacak?

Elbette bu sorulara kesinlikle doğru yanıtlar, başarı için büyümlü formüller yok. Sonuçta ortaklığın geleceğini belirleyecek olan, ortakların her birinin kişiliği, birbirlerinin farklılıklarına ve kusurlarına uyum sağlamak için gösterecekleri istek ve yetenektir. ●

Körlüğün Gerçekliği

Michael LeGoff Print, Ocak 1988
Çeviri: Hakan Öneş

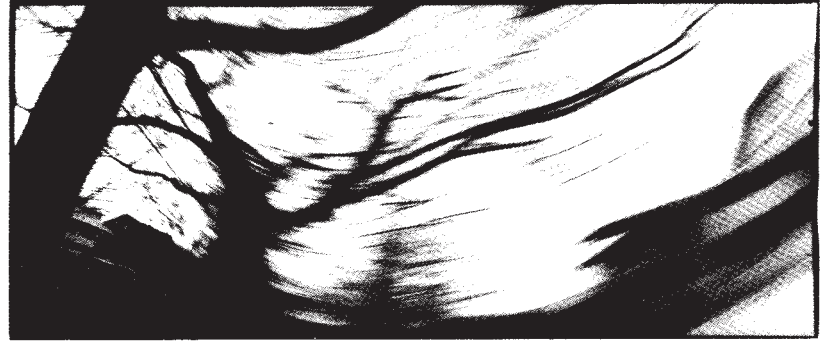
Olağandışı bir yaratıcı işbirliğinin sonuçları. Profesyonel fotoğrafçı David Plakke ile doğuştan kör Tim Vallender'in arasındaki işbirliğinin... Görsel olmayan bir yolla "görmek" nasıldır? Bu tür bir görme deneyimi görsel bir araç tarafından iletililebilir mi? İletilebildiğini varsayarsak, görsel olmayan bir görme estetiğinin görsel tercümesi nasıl olur?

Bunlar, şu anda New Jersey, Hoboken'de yaşayan New York çıkışlı fotoğrafçı David Plakke'in son günlerde sürekli karşılaştığı sorular. "Görsel Bir Yolla Konuşmak: Kör Bir Estetik" adlı ortak sergisi geçtiğimiz sonbaharda New York Bilim Akademisi Sanat Galerisi'nde açıldı. Şu anda da Bilimin Gelişmesi için Amerikan Birliği'nde süren sergi, Plakke'in doğuştan kör bir adam olan Tim Vallender'in dünyasına kendi bakış açısından büyüleyici bir fotoğrafik bakış yansıtıyor. Bu tür bir çaba ilk anda şaşırtıcı hatta imkânsız görülebilir ama Plakke'in daha önceki çalışmalarını bilenler böyle düşünmezlerdi. 36 yaşındaki Plakke tanıdık olan bir konu üstüne çalışmaktan kaçınır çünkü. Projelerini, ona vaadettikleri öğrenme ve gelişme potansiyellerine göre seçer. "Bir projeyi anlıyorsam ona hiç giriş-

mem" der "gereksiz bir görsel egzersizden ibaret kalır ve hem beni, hem de izleyiciyi sıkır". Plakke'in tanıdık olana itibar etmeyişi daha önceki "Cesetler: Bir Son" adlı deneysel video filmi ve çok özgün bir multi-medya olayı "Asrî Zamanlar: Yaşayan Bir Heykelin Oluşumu"nda gözlenebilir. Filmci Jim Chressantis ile ortak ürettiği ilk proje eski bir asker olan Plakke'in Vietnam Savaşı ile ilgili izlenimlerini yansıtıyordu. Bu proje havada projeksiyonlar, video gösterileri, litografi, müzik, 42" x 200 boyutlarında bir fotoğraf ve isimdeki canlı heykeli oluşturan punkların kendileri kullanılarak, punk alt-kültürün aldatıcı düşmanca cılasının içine sızmayı deneyen bir "happenning" idi. Bunlar, diğer Plakke projelerinin çoğu gibi onun yüzeydeki görüntülerin ardına geçme konusundaki kalıcı güdüsünün örnekleriydi. Plakke'in önde gelen amaçlarından biri her zaman eğitim oldu. Kariyerinin çeşitli dönemlerinde eğiticilik de yaptı. Örneğin, William James College'da sanat ve medya bölümü fakülte üyeliği ve Western Michigan University'de fotoğraf bölümü başkanlığı. Plakke'in çalışmaları her zaman toplumsal içeriklidir; o, insanları birbirleri hakkında eğitmeyi hedefler ve kendini bir kültürel antropologa benzetir. "Ben daimi bir eğiticiyim. Eğitimi bıraktığım günden beri 20 yıllık bir tatilde olduğumu ve bir gün mutlaka geri döneceğimi hissediyorum. Ama yeterince keşifte bulunduğuma inanmadan, -ki bu 70 yaşına dek olmayabilir- tüm zamanımı buna ayırmayacağım. (Plakke, bu metnin yazılmasın-

David Plakke, Tim Vallender ve göz-köpeği Auggie'ye eşlik ederken Vallender resim çekiyordu. Plakke bu arada konuşmaları banda alıyordu. Bu konuşmaları uygun resimlerle birlikte veriyoruz.

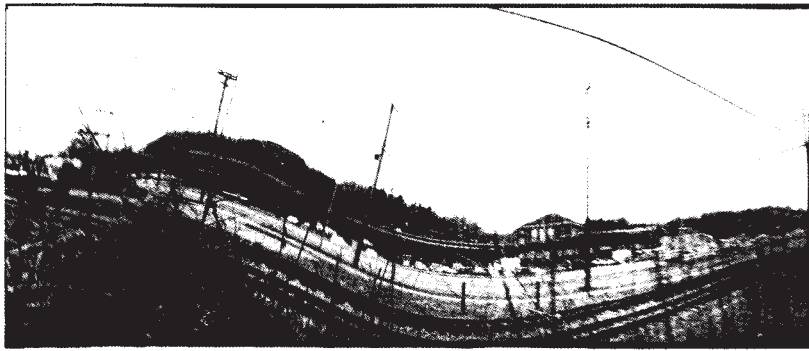

Plakke: Nasıl bir gün olduğunu hissedebiliyor musun... Yani parlaklık olarak. Vallender: Son derece parlak... Plakke: Evet, ışık olarak hayli tutarlı. Vallender: İşte... (deklanşör sesi) Plakke: Aslında f5.6'da 1/125'lik bir gün bu. Vallender: (gülerek) Eh... Kulakla baktığımda böyle bir konuda tam emin olamam tabii.

dan sonra Rutgers Üniversitesi fotoğraf bölümünde yarım-mesai öğretim görevlisi olarak çalışmaya başladı.) Bu keşiflerin en sonuncusu, Plakke'in Tim Vallender ile işbirliğinin sonucu olan "Görsel Bir Yolla Konuşmak: Kör Bir Estetik" çalışmaları. Söz konusu sergi, sponsorluğu Danimarkalı bir eczacılık firması Nova A/S tarafından yapılan ve New York Bilim Akademisi'nde açılan bir dizi serginin bir parçası ve Vallender'in gerçeğinin bir "resmini" sunmak için fotoğrafı araç olarak kullanma çabasının bir ürünü. Görsel olmayan bir yolla görmenin görsel analojisi... Plakke'in kör insanların gerçeği algılayışlarına duyduğu ilgi, Kalamazoo'da Western Michigan Üniversitesi'nde "master" derecesini tamamladığı zamanlardan kaynaklanıyor. Körler için bir rehabilitasyon merkezinin de bulunduğu Kalamazoo'da bu nedenle pek çok görme özürlü kişi vardı. Kasabada yaşadığı zamanlarda Plakke, "yaşayabilmek" ile kalmayan, eksikliklerinden rahatsızlık duymuyormuş bir havada gezinen insanların görüntülerine şaşıırıyordu. Onların hatasız bir şekilde dolaşmaları, köşeleri dönüp, caddede karşıdan karşıya geçmeleri ve kapılardan girip çıkma- larını hayranlıkla izliyordu. Plakke'e göre çevrelerinin denetimini her gören insan kadar denetim altında tutabilmeleri şaşırtıcıydı. Görsel bir sanatçı olarak buna takıldı: Görmeyen insanlar çevreyi nasıl algılıyorlar? Merakı uyanan Plakke, burada fotoğraf çalışmaları için yeni bir olgu bulduğuna karar verdi. Kör gerçeğin, gerçekliğin doğasını

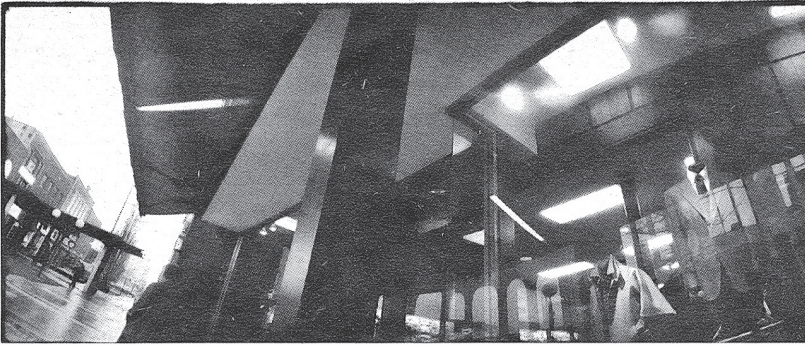
araştırmak için kamerasını kullanacaktı. Ama tam da bu karara vardığında önceden kestiremediği temel bir sorunla karşılaştı: "Birden gören insanların pek çoğu gibi hiç bir zaman kör bir arkadaşım olmadığını farkettilim. Körlük hakkında ne kadar bilgisiz olduğumu da..." diyor Plakke. Bu proje fikriyle kör bir insana nasıl yaklaşacağını bilemiyordu. Plakke'in böyle bir durumda ne yapmanın doğru, ne yapmanın yanlış olduğu konusundaki kuşku- ları, aşırı yönlendirici olmama arzusun- dan, kör bir insanın yüzüne mi kulağına mı konuşmak gerektiği şeklinde temel kaygılara kadar uzanıyordu. Bu projeye katılması için pek çok kör insana yaklaşmayı denedi ve başaramadı. Bir gün yerel bir restoranda öğlen yemeği yerken restoranın kendine yakın yaşta, dost canlısı, dışa-dönük -ve kör- sahibi gözüne çarptı. O anda birşey yapması ya da onu tamamen unuttuğu gerçeğini düşünerek kendini Tim Vallender'a tanıttı ve gören bir insanın aracılığıyla kör bir insanın algılamalarını anlamayı deneme projesinden sözetti. Plakke, Vallender'ı kör insanlar hakkında bilgisizliğini ortaya koyacak sorular da yöneltebileceği konusunda uyardıktan sonra, "Ben bir fotoğrafçıyım ve gerçekleştirmek istediğim kör bir insanı ilgilendiren bir projem var. Aklının gözüyle gördüğün herşeyi kaydetmeni istiyorum." diye açıkladı. Vallender kabul etti. Vallender'ı tanıyanlar için onun böyle bir projeye niye katıldığını anlamak kolay. Kalamazoo Community College'dan sanat derecesi almış bir kişi olarak körlüğünü

Vallender: Bir korna duydum ama nereden geldiğini anlayamadım. Sese engel olan birşey vardı ve geldiği yönü kestirmeyi zorlaştırıyordu. Böyle bir şeyden haberin yoktu değil mi? Bu tür şeyler olur. Görüşündeki kör nokta gibi. Bu da- benim duyuşumda bir kör nokta. Plakke: duyuşumda kör bir nokta, anladım.

Vallender: (deklanşör sesi) Bu ne? Plakke: Telefon direği. Vallender: Evet orada bir şey olduğunu duyabiliyordum.

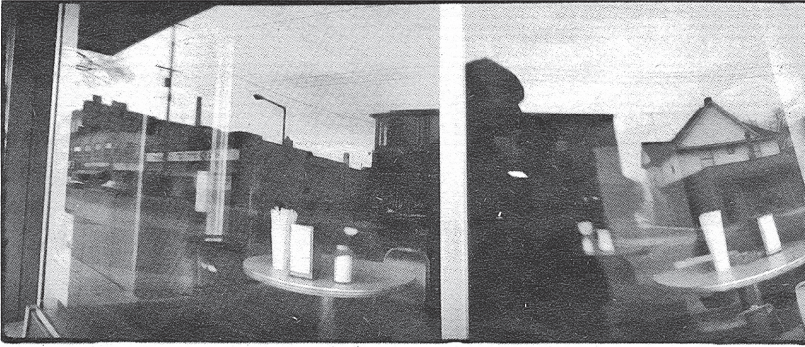

Vallender: Burada bir bina var. Auggie, düz. Tamam, şimdi bu bina boyunca ilerleyeceğiz. Sanırım orada bir kapı vardı. **Plakke:** Peki bir kapı olduğunu nasıl anlıyorsun? Yani yalnız sesinden...? **Vallender:** Evet. Ses farklıdır. Katı bir yapı değil. Sese bir tür yol açılıyor (deklanşör sesi) tam bu noktada. **Plakke:** Bir fotoğrafçı olarak hiç bir zaman bir kapı girişi çekmezdim. Niye çekeyim ki. Ama sen çekiyorsun çünkü... **Vallender:** Çünkü bana bir şey ifade ediyor, çünkü nerede olduğunu duydum. Senin için hiç bir değeri yok ama benim için hayatı önem taşıyor.

Vallender: (deklanşör sesi) A-ha... Bu bir walkman'dı. **Plakke:** Buna inanamıyorum. Eğer sen duyabiliyorsan onların kulaklarına ne yaptığını düşünsene.

Vallender: Hooops... Bir dükkan. (deklanşör sesi) Kapalı. Vitrini var. (vitrinden yansıyanlar solda Vallender ve sağda Plakke)

müzik ve dansı da içeren yeteneklerini kısıtlamasına hiç bir zaman izin vermemiş bir insan Vallender. "Maceracı bir ruhum olduğunu sanıyorum. Bilmediğim şeyleri keşfetme ruhu bu" diyor. Projeye niye katıldığı sorulduğunda "Temelde, kendi ortamımdan görenlerin ortamına birşeyler aktarma çabasıydı" diye yanıtıyor.

Dört gün süren proje için Plakke, Vallender'a "gördüğü" herşeyin fotoğrafını çekmesini söylemiş. "Hep hiçbir kuralın olmadığı gerçeğini vurgulamaya çalıştım. Tek kural, duyduğu herşeyi kaydetmesiydi" diyor Plakke. "İstedigimi seçmekte hayli özgürdüm" diye ekliyor Vallender. "Çevremde dikkatimi çeken birşeyler duyduğumda onları seçiyor ve resmini çekiyordum. Yalnızca bunların çerçeveye gireceklerini umuyordum. Çünkü duyduklarımın perspektifini kameranın alabileceklerine göre ayarlamam gerekiyordu". Vallender fotoğraf çekerken Plakke de sürekli olarak onun görüşünü oluşturan işitsel işaretleri kaydediyormuş. "Bu şe-

kilde birbirini tamamlayan, bütünleyen farklı araçlar ile çalışmamız mümkün oluyordu" diye açıklıyor Plakke, "öğrenmenin en iyi yolunun karşınla ilişki kurmak olduğuna çok inanıyorum. Ben görselim, Tim ise tam karşıtım. Eğer kısa bir zaman içinde maksimum bilgi edinmenin bir yolu varsa, bu ancak karşıtımla çalışarak mümkün olabilirdi." Vallender ile Plakke en azından bir tek önemli açıdan benzeşiyorlar. "Başkalarına birşeyler öğretmekten zevk alırım" diyerek çektiği fotoğraflarda kendisi için en önemli olan şeyi vurguluyor Vallender. "İnsanlarla iletişim kurduğuma mutluyum. Onlara başka türlü edinemeyecekleri bir perspektif kazandırdığımı düşünüyorum."

Plakke'in başlangıçtaki varsayımı, gören insanların karşılıklarına yönelik algılamalarına karşılık, körlerin gerçekliği 360 derece, yani her yanlarından algıladıkları yolundaydı. Bu nedenle de proje için 140 derecelik bir açısı olan basit odaklı merceğe sahip bir Widelux kamera seçti. Gerçekten

de Widelux'ün mekanik kolaylıklarının yanısıra Vallender'in "görüş"ü için de doğru bir seçim olduğu ortaya çıktı.

Vallender, algılayışının temelde hem sol hem de sağ tarafında başı ve dizleri arasında 90 derecelik bir açıyla sınırlı olduğunu açıklamış. Bu bölgenin dışından gelen sesler, tabii ki algılanabilir olmakla birlikte genellikle yönlendirici bilgiyi oluşturmazlarmış.

"Bu tür sesleri, gören birisi için ta uzaktan gelen yankılar olarak niteliyordu" diyor Plakke.

Birlikte çalışmaları sırasında temelde iki tür resim çıkmış ortaya: "Tüm fotoğraflarda görülebilecek birşey Tim'in görüntüsüz gerçeğiyle benim gerçeğimin yanyanalığı" diyor Plakke. Resimlerin çoğunda ön planda Vallender için "işe yarar" olan çevresel işaretler egemen. "Gözlemlediğim, Tim'in nesnelere ve onların ses yansıtmaya ya da özümseme özelliklerine gösterdiği tepki ya da duyduğu güvendi. Sokak lambalarının direkleri, ağaçlar, trafik işaretleri sokak görüntülerini yansıtır ya da durdurur, cam cepheleleri sesi yansıtır, tuğla duvarlar sesi özümser ve girişler sese yol verir." Bunların sonuncusunu; yol verilmiş sesi, Plakke şeytan minarelerine benzetiyor.

Projenin ilerleyen aşamalarında ve Vallender makinaya alışıkça gözlenen ikinci bir olgu ise, soyut ve empresyonist görüntülerdeki artış.

Sergide yeralan fotoğraflar kronolojik sırayla ve proje ilerledikçe iki adam arasında geçen konuşmalar eşliğinde sunuluyor. Ama deneyim sürdükçe ve Plakke, Vallender'in gerçeğinin temel doğasını anlayacak yeterli birikimi edindikçe diyaloglar birbiriyle kontrast gösteren algılamalar olmaktan çıkıp, iki arkadaş arasındaki günlük konuşmalar haline gelmiş. Bu nedenle sergide de konuşma alıntıları ilk çekilen fotoğraflarla sınırlandırılmış. Plakke, izleyicinin hem bu konuşmaları okuyarak, hem de sonuçta ortaya çıkan çalışmaları izleyerek Vallender'la çalışmaları sırasında denediği türden bir öğrenmeye katılacağını umuyor: "Bir süre sonra görüntüler, zaten öğrenmiş olduklarınızın doğrulanması haline geliyor".

Bu, görünüşte basit deneyim çeşitli düzeylerde ilginç elbette ama özellikle etkileyici olan ortaya çıkan fotoğrafların kalitesi. En basitinden "iyi" resimler bunlar. Vallender olayında, görmemek estetik değerleri yüksek fotoğraflar yaratılmasını engellemişse benziyor. Onları bu denli çarpıcı hatta çekici yapan, kısmen Vallender'in fotoğrafa getirdiği -Plakke'in deyişiyle- "harika naivlik" belki de...

Bu deneyimden önce de fotoğraflarının fazla katı bir şekilde yapılandığını hissedenden Plakke, fotoğrafçılığına biraz daha kendiliğindenlik katmayı ve "kameranın en iyi yaptığı şeye, basitçe kaydetmeye" izin vermeyi denemiş. Vallender'la yaptığı çalışma aracılığıyla buna ulaştığına inanıyor.

Elde ettiği tek kazançsa bu değil. Vallender'la birlikte çalışması bir tür duyum aktarımı ile sonuçlanmış. Banda alınan ve Vallender'in bir (bina girişini) çektiği sırada geçen konuşma şöyle:

PLAKKE: "Ben görselim... Ama sen bir şeyin fotoğrafını çektiğinde (giriş gibi) bu benim için bir sır. İnsanların görsellikle yönetilen çoğunluğu için de öyle... Niye çekiyorsun? Nasıl yaşıyorsun? Bugünkü üç saatimiz sonunda bile kör bir insanın nasıl yaşadığı konusunda çok daha fazla şey bildiğimi düşünüyorum: Ne zaman duracaklarını nasıl biliyorlar, nerede olduklarını nasıl anlıyorlar biliyorum.

VALLENDER: Evet, şimdi biliyorsun...

PLAKKE: Hissetmeye başlıyorum. Girişleri tanıyorum artık örneğin... Duyabiliyorum. Yürürken yankıları duyabiliyorum. Cam ile tuğla arasındaki farkı duyabiliyorum.

VALLENDER: Evet, duyabiliyorsun.

PLAKKE: Ve daha önce hiç duymadığım şeyleri, hiç düşünmediğim...

Bu işbirliğinden Vallender da birşeyler kazanmış. Bunları "başka yaratım serüvenlerime sıçrama tahtları" olarak özetliyor. Bu yeni serüvenler çizim ve heykel çalışmalarından oluşuyor. "Hiç bir zaman -müzik ve belki biraz da dans dışında- yaratıcı bir yeteneğim olduğunu düşünmemiştim" diyor. "Ama bu deneyim kör bir insan olarak başka şeyler de deneyebileceğim fikrini verdi bana".

Vallender, Plakke ile karşılaşmasının bir zaman, bir yerde planlandığını düşünüyor. "Bu rastlantıdan fazla bir şeydi" diyor. ●

YAZILAR

Grafikerler Meslek Kuruluşu

Derneği adına sahibi

Yurdaer Altıntaş

Sorumlu Yayın Yönetmeni

Bülent Erkmen

Uygulama: Asu Orhan

Ayda bir yayımlanır, para ile satılmaz.

Tüm hakları saklıdır.

Basıldığı yer: DETAY